

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Економіко-гуманітарний інститут, гуманітарний факультет
(повне найменування інституту, назва факультету)

Кафедра міжнародних економічних відносин
(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему : «Електронна торгівля як фактор інноваційного розвитку
суб'єктів міжнародного бізнесу»**

Виконала

Студентка 2 курсу, групи ГФ-218м
спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини», ОПП «Міжнародний бізнес»
(код і назва напрямку підготовки, спеціальності)

_____ Долгополова М. В.

(прізвище та ініціали студента)

Керівник _____ Лазнева І. О.

(прізвище та ініціали)

Рецензент _____ Трофименко К. Е.

(прізвище та ініціали)

м. Запоріжжя
2019 рік

РЕФЕРАТ

КДМР: 133 с., 29 рис., 17 табл., 11 формул, 88 джерел, 6 додатків.

Мета роботи – розкриття теоретичних положень сутності електронної торгівлі суб'єктів міжнародного бізнесу, виявлення проблем забезпечення ефективного функціонування та вдосконалення концепції розвитку електронної торгівлі підприємств України.

Об'єкт дослідження – розвиток електронної торгівлі суб'єктів міжнародного бізнесу в умовах глобальних процесів інформатизації суспільства.

Предмет дослідження – теоретичні засади та прикладні аспекти розвитку електронної торгівлі як фактору інноваційного розвитку діяльності підприємств на світовому і національному рівні.

Методи дослідження – діалектичний, порівняння, економіко-статистичний, синтезу, графічний і табличний.

Анотація. КДМР присвячено дослідженню ролі електронної торгівлі як фактору, який впливає на інноваційний розвиток діяльності підприємств України. Актуальність дипломної роботи обумовлена тим, що за сучасних умов електронна торгівля є потужним двигуном економічного зростання і основою для якісно нового розвитку національних економік.

У роботі було розглянуто теоретико-практичні засади становлення сучасної електронної торгівлі українських підприємств у складі інформаційної економіки. Висвітлено особливості понятійно-категоріального апарату електронного бізнесу та його основних складових, зокрема розкрито сутність понять «електронна комерція» і «електронна торгівля». Проведено аналіз сучасного стану, факторів стабільного функціонування і стимулювання розвитку сектору ІКТ та ринку електронної торгівлі, а також виконано емпіричний аналіз проблем, з якими стикаються Інтернет-магазини.

Наведені в роботі стратегічні напрями розвитку електронної

торгівлі підприємств можуть бути використані вітчизняними органами влади.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЕЛЕКТРОННИЙ БІЗНЕС, ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ, ІНТЕРНЕТ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК, ЕЛЕКТРОННА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ.

Аннотация. КДМР посвящена исследованию роли электронной торговли как фактора, который влияет на инновационное развитие деятельности предприятий Украины. Актуальность исследования обусловлена тем, что в современных условиях электронная торговля является мощным двигателем экономического роста и основой для качественно нового развития национальных экономик.

В работе были рассмотрены теоретико-практические основы становления современной электронной торговли украинских предприятий в составе информационной экономики. Освещены особенности понятийно-категориального аппарата электронного бизнеса и его основных составляющих, в частности раскрыта сущность понятий «электронная коммерция» и «электронная торговля». Проведено анализ современного состояния, факторов стабильного функционирования и стимулирования развития сектора ИКТ и рынка электронной торговли, а также выполнен эмпирический анализ проблем, с которыми сталкиваются Интернет-магазины.

Приведенные в работе стратегические направления развития электронной торговли предприятий, могут быть использованы отечественными органами власти.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЕЛЕКТРОННИЙ БІЗНЕС, ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ, ІНТЕРНЕТ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК, ЕЛЕКТРОННА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ.

Abstract. The diploma thesis is devoted to the study the role of e-commerce as a factor in the innovative development of Ukrainian enterprises. Topicality of the thesis is based on assumption that in modern conditions e-commerce becomes a powerful engine of economic growth and the basis for the transition of national

economies to a qualitatively new level of development. The peculiarities of the conceptual-categorical apparatus of electronic business and its components was developed, in particular, the essence of the concepts "electronic commerce" and "electronic trade" were provided. The current state, factors of stable functioning and stimulation of development of the information and communication technology sector and the e-commerce market are analyzed. An empirical analysis of problems by companies that sell their products and services through Internet channels is carried out.

The strategic directions of development of e-commerce of the enterprises in the thesis can be used by domestic authorities.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES,
ELECTRONIC BUSINESS, ELECTRONIC TRADE, INTERNET, INFORMATION
DEVELOPMENT, ELECTRONIC BUSINESS ACTIVITY.

ЗМІСТ

Завдання на кваліфікаційну дипломну магістерську роботу	2
Реферат	4
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів	9
Вступ	10
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ ПІДПРИЄМСТВ.....	14
1.1 Категоріальний апарат електронної торгівлі	14
1.2 Управління електронною торгівлею підприємства: концепція, принципи та цілі	22
1.3 Інкрементна модель розвитку електронної торгівлі підприємств	30
2 НАЦІОНАЛЬНИЙ І СВІТОВИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ ПІДПРИЄМСТВ	44
2.1 Аналіз міжнародного досвіду розвитку електронної торгівлі	44
2.2 Розвиток електронної торгівлі у структурі інформаційної економіки України	60
2.3 Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку електронної торгівлі підприємств України	73
3 КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАСТАНОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ ПІДПРИЄМСТВ	81
3.1 Концепція розвитку електронної торгівлі підприємств	81
3.2 Цільові напрями модернізації підсистем маркетингу, логістики та податкового адміністрування електронної торгівлі	88
4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	100
4.1 Аналіз потенційних небезпек	100
4.2 Заходи по забезпеченню безпеки	102
4.4 Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях	109
4.4.1 Заходи з пожежної безпеки.....	109

4.4.2 Порядок дій сил цивільного захисту при ліквідації наслідків стихійних лих	111
Висновки.....	117
Перелік джерел посилань	119
Додаток А Теоретичні підходи до визначення поняття «електронна комерція»	128
Додаток Б Етапи формування і розвитку електронної торгівлі підприємств на глобальному рівні (1950 р. – дотепер)	129
Додаток В Характеристика підприємств, що використовували комп'ютери в 2016 р.	130
Додаток Г Характеристика підприємств, які мали доступ до мережі Інтернет в 2016 р.	131
Додаток Д Фактори-деструктори електронної торгівлі підприємств	132
Додаток Е Фактори-процедури електронної торгівлі підприємств	133

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Тардаскіна Т. М., Стрельчук Є. М., Терешко Ю. В. Електронна комерція : навч. посіб./ за ред. Тардаскіна Т. М. Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 244 с.
2. Зажигалкин А. В. Международно-правовое регулирование электронной коммерции. *Международное частное право*. 2005. Вип. 1 (48). С. 23–41.
3. Євтушенко Д.Д. Електронний бізнес, електронна комерція, Інтернет-торгівля: сутність та взаємозв'язок понять. *БізнесІнформ*. 2014. Вип. № 8. С. 184–188.
4. Алексеенко Е. А. Особенности совершения покупок и коммуникации в онлайн-пространстве. *Теория и практика общественного развития*. 2013. Вип. № 5. С. 88–91. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-soversheniya-pokupok-i-kommunikatsii-v-onlaynovom-prostranstve> (дата звернення 02.06.2019)
5. Безуглая Л. А. Электронная коммерция как базовый институт информационной экономики. *Вопросы регулирования экономики*. 2013. Вип. №1. С. 70–79. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/elektronnyy-biznes-kak-bazovyy-institut-informatsionnoy-ekonomiki> (дата звернення 02.06.2019)
6. Operkent A. *Global Economy & Electronic Commerce*. London: Business School Press, 1999. 260 s.
7. Федотов В. Х. Информационные системы электронной коммерции. состояние и перспективы. *Вестник чувашского университета*. 2008. Вип. № 1. С. 21–31.
8. Чучковська А.В. Правове регулювання електронної комерції в Україні: Навчальний посібник./ за ред. А.В. Чучковська. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
9. Маловичко С. В. Теорія і методологія управління електронною торгівлею підприємств / автореф. дис. Харків, 2016. 42 с.

10. Ю. Крегул, В. Батрименко, В. Батрименко. Правове регулювання міжнародної електронної комерції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. Вип. № 2. С. 136–147.
11. Мартовой А. В. Сущность и основные характеристики электронного бизнеса, электронной коммерции, электронного интернет–магазина. *Культура народов Причерноморья*. 2004. Вип. №56. С.146–152.
12. Електронна комерція: правові заходи та заходи удосконалення: моногр. / В. Брижко, А. Новицький, В. Цимбалюк, М. Швець. Київ: НДЦПІ АПрН. України, 2008. 149 с.
13. Kleindl В. А. Strategic Electronic Marketing : Managing E–Business / В. А. Kleindl. Mason: Thomson, 2002. 428 с.
14. Меджибовська Н. С. Механізм матеріально–технічного постачання при роботі на електронних ринках. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. Вип. № 4 (2). С. 120–123.
15. В. Е. Лихтенштейн, В. И. Мардахаев. Электронная торговля и оптимизационные компьютерные технологии. *Прикладная информатика*. 2006. Вип. №3. С.14–22.
16. Корнейчук Б. В. Информационная экономика: учебное пособие / под ред. Б. В. Корнейчук. Санкт-Петербург: Питер 2006. 400 с.
17. Міщук І. П. Напрями застосування інструментарію логістики у формуванні систем електронної торгівлі в Україні. *Науковий вісник УкрДЛТУ: збірник науково–технічних праць*. 2005. Вип. 15.1. С. 279–288.
18. Дмитрієва Н.О. Оцінка ефективності провідних організаційно-економічних моделей функціонування міжнародної електронної торгівлі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2010. № 4–5. С. 53–64.
19. Осовська Г. В., Осовський О. А. Основи менеджменту: навчальний посібник. Київ: «Кондор», 2006. 664 с.
20. Ляхов А. В. Понятия и виды синергизма. *Економіка промисловості*. 2009. Вип. № 4. С. 25–30.
21. Кот А. В. Сутність, становлення та перспективи розвитку електронної

комерції України у глобальному. *Технологический аудит и резерв производства*. 2015. Вип. № 2/6 (22). С. 28–32.

22. Трубін І. О. Правові засади функціонування електронних грошей в сфері електронної комерції : монографія / І. О.Трубін. Київ: Алерта, 2013. 136 с.

23. Кулак Н. В. Формування та принципи функціонування електронних систем торгівлі. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. Вип. № 4. С. 19–26.

24. Хисаева И. Ш. Современные аспекты формирования предпринимательских структур в сфере электронной коммерции. *Проблемы современной экономики*. 2011. Вип. №1. С. 108–111.

25. Маловичко С. В. Еквіфінальні перетворення у часі та зміна базових контурів електронної торгівлі підприємств. *Економічний простір: зб. наук. праць*. Вип. 98. 2015. С. 25–34.

26. Маловичко С. В. Еволюційні засади розвитку електронної комерції. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2014. Вип. 2. С. 291–297.

27. Яремко З. М. Підходи до оцінки впливу інформаційних та комунікаційних технологій на соціально–економічний розвиток. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. 2014. Вип. № 1. С. 216–227.

28. Хамула О. О. Завдання та проблеми розвитку сфери електронної торгівлі в Україні як середовища функціонування системи реалізації книжкової продукції. *Наукові записки*. 2015. Вип. № 1 (50) . С. 63–69.

29. Хорошенко І. І. Історія розвитку Інтернет–послуг в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Informatica/65202.doc.htm (дата звернення 10.07.2019)

30. Маловичко С. В. Аналіз сучасних тенденцій та динаміки розвитку електронної торгівлі на підприємствах України. *Науковий журнал «Проблеми економіки»*. 2015. Вип. № 2. С. 71–77

31. Маловичко С. В. Стан та перспективи розвитку світового ринку електронної комерції. *Вісник ЧДТУ*. 2014. Вип. 39. Ч. II. С. 103–109.

32. Маловичко С. В. Анагенез інформаційно-комунікаційних технологій

як каталізатор розвитку електронної торгівлі. *Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества ГУАМ: сб. науч. тр.* 2014. Т. 5. С. 172–174

33. Маловичко С. В. Ринок електронної комерції України: основні тенденції. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету.* 2014. Вип. № 4 (76). С. 123–127.

34. Стрелец И.А. Новая экономика и информационные технологии / Под ред. И.А. Стрелец. Москва: Экзамен, 2003. 254 с.

35. The top 500 sites on the web. URL: <http://www.alexa.com/topsites> (дата звернення 10.09.2019)

36. Selling on the Internet: Some Internet Statistics. URL: http://www.internetbasedmoms.com/net_selling.htm (дата звернення 10.09.2019)

37. Авдокушин Е. Ф. «Новая экономика»: сущность и структура / «Экономическая теория на пороге XXI века» / Под ред. М. Осипова, В. Г. Белолиницкого, Е. С. Зотовой. Москва: Юристъ, 2001. Т. 5. С. 55–60.

38. Столяр Р. Інформаційні технології в сучасному суспільстві. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики.* 2014. Вип. 62. URL: http://sophus.at.ua/publ/2013_12_19_20_kampodilsk/sekcija_7_2013_12_19_20/informacijni_tekhnologiji_v_suc_hasnomu_sviti/49-1-0-863 (дата звернення 13.09.2019)

39. Vaquero A. History of E-commerce, the early years. URL: <http://www.studymode.com/essays/History-Of-e-Commerce-1540919.html> (дата звернення 04.05.2019)

40. Стрій Л. О. Маркетинг XXI століття. Концептуальні зміни та тенденції розвитку: монографія / За наук. ред. проф. А.К. Голубєва. Одеса: ВМВ, 2010. 320 с.

41. Клейнер Я. С. Новые информационные технологии в менеджменте / Под ред. Я. С. Клейнер, И. Ю. Древицкая, В. В. Дорофиевко. Харьков: Основа, 2002. 106 с.

42. Ханін І. Г. Інформаційно–технологічні передумови формування постіндустріального суспільства як концепції нової глобальної цивілізації. *Ефективна економіка*. 2012. Вип. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1765>(дата звернення 17.05.2019)

43. Мартинович І. В. Розвиток форм електронної торгівлі на світовому ринку. *Соціально–економічні трансформації в епоху глобалізації*. 2005. Т. 1. С. 202–206.

44. Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій: Указ президента України 1497/2005 станом на 20.10.2005. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1497/2005> (дата звернення 04.10.2019)

45. Про заходи стосовно розвитку національної складової глобальної інформаційної Інтернет-мережі та забезпечення широкого доступу до цієї мережі на всій території України: Указ Президента України № 928 станом на 31.07.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000> (дата звернення 04.10.2019)

46. Про електронну комерцію: Закон України станом на 16.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19/ed20190716> (дата звернення 04.10.2019)

47. Про захист прав споживачів: Закон України № 1023–XII станом на 06.06.2019 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1023–12/page> (дата звернення 04.10.2019)

48. Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України станом на 15.05.2013. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/386-2013-p> (дата звернення 04.10.2019)

49. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України станом на 03.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1565-18> (дата звернення 04.10.2019)

50. Information economy report 2017: Official site of United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctad.org/en/PublicationsLibr>

/ier2017_en.pdf (дата звернення 21.05.2019)

51. Internet usage statistics. Internet world stat. URL: <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (дата звернення 04.06.2019)

52. Core indicators on access to, and use of, ICT by households and individuals. URL: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/statistics/2019/CoreHouseholdIndicators_Jun2019.xlsx (дата звернення 14.06.2019)

53. Roger W. H. Bons. A Formal Analysis of Auditing Principles for Electronic Trade Procedures. *International Journal of Electronic Commerce*. 2000. С. 1–25. URL: https://www.researchgate.net/publication/27702550_A_Formal_Analysis_of_Auditing_Principles_for_Electronic_Trade_Procedures (дата звернення 02.07.2019)

54. Global Retail E-Commerce Keeps On Clicking The 2015 Global Retail E-Commerce Index™. URL: https://www.atkearney.com/consumer-products-retail/e-commerce-index/full-report/-/asset_publisher/87xbENNHPZ3D/content/global-retail-e-commerce-keeps-on-clicking/10192?_101_INSTANCE_87xbENNHPZ3D_redirect=%2Fconsumer-products-retail%2Fe-commerce-index (дата звернення 02.07.2019)

55. UNCTAD B2C E-COMMERCE INDEX 2017. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tn_unctad_ict4d09_en.pdf (дата звернення 02.07.2019)

56. European B2C E-commerce Reports 2018 URL: <https://www.haendlerbund.de/de/downloads/ecommerce-europe/european-ecommerce-report-2018.pdf> (дата звернення 02.07.2019)

57. Дослідження ринку електронної комерції України. URL: <http://hub.kyivstar.ua/?p=13562> (дата звернення 03.07.2019)

58. Гліненко Л. К., Дайновський Ю. А. Стан і перспективи розвитку електронної торгівлі України. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 2018. Вип. № 1. С. 83-102.

59. Використання інформаційно–комунікаційних технологій на підприємствах України станом на 2016 р. Статистичний бюлетень. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publinform_u.htm (дата звернення 11.09.2019)

60. The Global Information Technology Report 2016. URL: http://www3.weforum.org/docs/GITR2016/WEF_GITR_Full_Report.pdf. (дата звернення 02.07.2019)
61. UNCTAD B2C E-COMMERCE INDEX 2018. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tn_unctad_ict4d12_en.pdf (дата звернення 03.07.2019)
62. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. URL: <http://www.nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=6&language=uk> (дата звернення 28.08.2019)
63. Рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні та світі. Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua/analituka/riven-rozvytku-informaciynokomunikacijnyh-tehnologiy-v-ukrayini-ta-sviti>. (дата звернення 28.08.2019)
64. Карпенко С. Обсяги ринку електронної комерції в Україні. Інтернет-ринок. *Reclamare*, 2014. URL: <http://www.reclamare.ua/blog/obemy-rynka-elektronnoj-kommercii-v-ukraine/> (дата звернення 02.09.2019)
65. Обсяг роздрібного товарообігу підприємств. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 24.09.2019)
66. Шопоголіки пішли по світу: третину онлайн-покупок українці роблять за кордоном. URL: <https://rau.ua/uk/novyni/tret-onlajn-pokupok-zarubezhom/> (дата звернення 02.09.2019)
67. Лазнева І. О. Долгополова М. В. Розвиток електронної торгівлі у структурі інформаційної економіки України. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. Розд. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2019. Вип. 31. С. 31-37.
68. Маловичко С. В. Аналіз стану та особливостей розвитку міжнародної електронної торгівлі. *World Economy and International Economic Relations*. 2015. Вип. 7-8 (1). С. 17-19.
69. Дмитрієва Н. О. Активізація електронної торгівлі України в контексті

попиту на інформаційні послуги. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. Вип. № 5-6. С. 84-96.

70. Ринок електронної комерції в Україні: поточний стан та перспективи розвитку, проблеми правового регулювання. URL: <http://lexliga.com/ua/novosti/rinok-elektronnoi-komerczi> (дата звернення 02.11.2019).

71. Україна в координатах східного партнерства 2017-2020. URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Report_Ukrainian.pdf (дата звернення 02.11.2019).

72. Борейко Н. М. Місце інтернет-магазинів у розвитку електронної комерції в Україні та особливості їх оподаткування. *Вісник Донецького національного університету*. Вип. № 2. 2011. С. 39–43.

73. Борейко Н. М. Вдосконалення інформаційних ресурсів ДПС України як фактор налагодження ефективного податкового контролю у сфері електронної комерції. *Інформаційні ресурси ДПС України в механізмі протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та ухилень від сплати податків* : зб. матер. наук.-практ. семінару. 2012. С. 26–30.

74. Борейко Н. М. Щодо удосконалення контролю за здійсненням операцій у сфері електронної комерції. *Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів* : зб. матер. V наук.-практ. конференції. 2013. С. 68–73.

75. Борейко Н. Оподаткування електронної комерції: досвід іноземних країн. *Вісник Академії митної служби України (Економіка)*. Вип. № 1(41). 2009. С. 143–147.

76. Правила улаштування електроустановок: ПУЕ-2017. Київ: Міненерговугілля України, 2017. 617 с.

77. Правила безпечної експлуатації електроустановок НПАОП 40.1-1.01-97: Нормативно-правовий акт охорони праці чинний від 1997-10-06. Київ: Держнагляд охорони праці, 1997. 97 с.

78. Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів НПАОП 40.1-1.21-98: Нормативно-правовий акт охорони праці чинний від

1998-01-09. Київ: Мінпраці України, 1998. 89 с.

79. Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин: ДСанПіН 3.3.2.007-98 чинні від 1998-12-10. Київ: МОЗ України, 1998. URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2445> (дата звернення 10.11.2019 р.)

80. Природне і штучне освітлення: ДБН В.2.5-28-2018 чинний з 2019-03-01. Київ: Мінрегіон України, 2018. 133 с.

81. Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень: ДСН 3.3.6.042-99 чинний від 1999-12-01. Київ: МОЗ України, 1999. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/va042282-99> (дата звернення 10.11.2019 р.)

82. Опалення, вентиляція та кондиціонування: ДБН В.2.5-67:2013 чинний від 2014-01-01. Київ: Мінрегіон України, 2013. 149 с.

83. Класифікація пожеж (EN 2:1992; EN 2:1992/A1:2004, IDT): ДСТУ EN 2:2014 чинний з 01.01.2016. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 7 с.

84. Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою: ДСТУ Б В.1.1-36:2016 чинний від 2017-01-01. Київ: Мінрегіон України, 2016. – 66 с.

85. Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги: ДБН В.1.1-7:2016 чинний від 2017-06-01. Київ: Мінрегіон України, 2017. 47 с.

86. Системи протипожежного захисту: ДБН В.2.5-56:2014 чинний від 2015-07-01. Київ: Мінрегіон України, 2014. 191 с.

87. Правила експлуатації та типових норм належності вогнегасників чинні від 2018-02-23. Київ: МВС України, 2018. 23 с.

88. Шоботов В.М. Цивільна оборона: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 438 с.